

POZNÁME SKUTOČNÚ ODBORNOSŤ VYUČOVANIA NA ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH?

Neodborne je zrejme vyučovaná až viac ako polovica hodín
informatiky

NKÚ SR v auguste 2023 upozornil na pretrvávajúci a prehlbujúci sa problém s nedostatkom učiteľov.

V analytickom komentári¹ poukázal na to, že s (ne)dostatkom učiteľov úzko súvisí odbornosť vyučovania a kvalita vzdelávania. V školách s nedostatkom učiteľov žiaci dosahujú horšie študijné výsledky a relatívne významný vplyv má na ne odbornosť/kvalifikovanosť učiteľov, resp. je ich najkonzistentnejším a najsilnejším prediktorom. Nedostatok učiteľov a nedostatočná odbornosť vyučovania tak môžu byť jedným z dôvodov, prečo slovenskí žiaci dosahujú v medzinárodnom porovnaní dlhodobu podpriemernú výsledky.

Dáta ministerstva školstva z roku 2021 ukázali, že neodborná výučba sa týka predovšetkým 2. stupňa základných škôl (ZŠ), kde bolo neodborne vyučovaných 12 % vyučovacích hodín.² Najproblematickejšími predmetmi boli technika, občianska náuka, informatika a etická výchova. Predmet sa považuje za odborne odučený, ak učiteľ spĺňa kvalifikačný predpoklad na jeho vyučovanie v súlade s vyhláškou^{3,4}. Odbornosť pedagogických zamestnancov zisťuje ministerstvo školstva od septembra 2021 pravidelne každý rok.⁵ Ide o zber dát prostredníctvom rezortného informačného systému (RIS). Riaditeľ školy alebo osoba ním poverená (napr. zástupca riaditeľa) pri každom učiteľovi a ním vyučovaných predmetoch uvádza počet odučených hodín a či ide o odbornú alebo neodbornú výučbu.

Odbornosť vyučovania zisťuje v rámci komplexných inšpekcií aj Štátna školská inšpekcia (ŠŠI). Pri porovnaní jej zistení s dátami ministerstva školstva identifikujeme nesúlad, ktorý naznačuje, že skutočná odbornosť vyučovania je nižšia než uvádza ministerstvo. Metodika ŠŠI je, resp. by mala byť rovnaká ako pri zbere RIS, avšak s tým rozdielom, že riaditeľov škôl nahrádzajú inšpektori. Pri porovnaní výsledkov 83 komplexných inšpekcií vykonaných v školskom roku 2022/2023 s dátami ministerstva školstva z RIS identifikujeme nesúlad v hodnotách podielu odborne vyučovaných hodín. **Odbornosť vyučovania zistená ŠŠI priamo na ZŠ je v prípade 70 škôl nižšia ako tá, s ktorou pracuje ministerstvo.** Napríklad jedna ZŠ reportovala ministerstvu údaje, ktoré zodpovedali odbornosti vyučovania na úrovni 100 %, skutočnosť zistená ŠŠI však bola 33,3 %. Spriemerované hodnoty za všetkých 83 škôl sa líšia o 6 percentuálnych bodov (p. b.) pre 1. stupeň a 8,8 p. b. pre 2. stupeň (graf 1).

¹ NKÚ SR. 2023. Nedostatok učiteľov a odbornosť výučby na základných školách. [\[online\]](#).

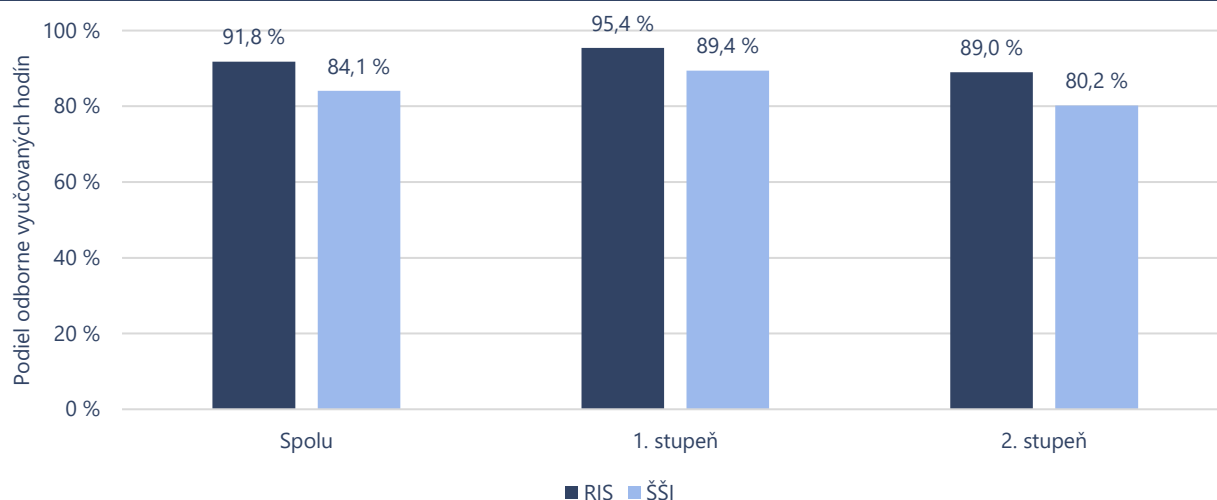
² Štatistika odbornosti vyučovania. [\[online\]](#).

³ Vyhláška MŠVVaŠ SR č. 1/2020 Z. z. o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov účinná do 31. augusta 2023. [\[online\]](#). Ako aj Vyhláška MŠVVaŠ SR č. 173/2023 Z. z. o kvalifikačných predpokladoch pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov účinná od 1. septembra 2023. [\[online\]](#).

⁴ Napríklad učiteľ informatiky na 2. stupni ZŠ by mal mať vyštudovaný buď učiteľský študijný program zameraný alebo obsahovo nadväzujúci na učiteľstvo informatiky (alebo na učiteľstvo vzdelávacej oblasti matematika a informatika), alebo študijný odbor informatika alebo kybernetika s absolvovaným doplňujúcim pedagogickým štúdiom na získanie kvalifikačného predpokladu na výkon pracovnej činnosti v kategórii učiteľ. Treťou možnosťou je absolvovanie rozširujúceho štúdia na získanie kvalifikačného predpokladu na vyučovanie informatiky.

⁵ Štatistický výstup o odbornosti vyučovania bol zatiaľ zverejnený len za školský rok 2021/2022.

Graf 1: Odbornosť vyučovania na ZŠ v školskom roku 2022/2023 (v %)

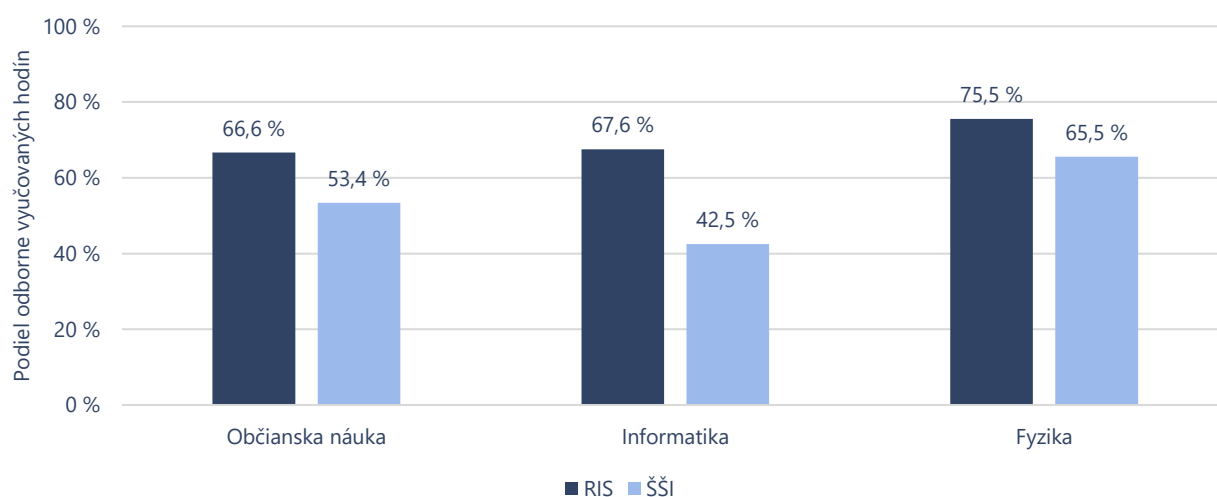

Zdroj: RIS MŠVVaŠ SR a ŠŠI; výpočty a spracovanie NKÚ SR.

Poznámka: Priemerné hodnoty za 83 škôl, v ktorých prebehla v školskom roku 2022/2023 komplexná inšpekcia. V prípade 2. stupňa ide o priemerné hodnoty za 64 škôl, keďže 19 škôl malo iba 1. stupeň.

Na úrovni jednotlivých predmetov identifikujeme ešte väčšie rozdiely (graf 2). Zamerali sme sa na občiansku náuku, informatiku a fyziku.⁶ **Odbornosť vyučovania informatiky na 2. stupni zistená inšpektormi priamo na škole bola v priemere o 25 p. b. nižšia ako hodnota vypočítaná z údajov v RIS.** Pri občianskej náuke a fyzike je nesúlad menší, ale stále výrazný (v oboch prípadoch viac ako 10 p. b.). Väčší nesúlad je možný vďaka tomu, že ide o predmety s relatívne nízkou časovou dotáciou, a teda ich váha je pri výpočte odbornosti vyučovania na úrovni celej školy/stupňa relatívne nízka.

Graf 2: Odbornosť vyučovania vybraných predmetov na 2. stupni ŽS v školskom roku 2022/2023 (v %)

Zdroj: RIS MŠVVaŠ SR a ŠŠI; výpočty a spracovanie NKÚ SR.

Poznámka: Priemerné hodnoty za 59 (občianska náuka), 63 (informatika), resp. 60 (fyzika) škôl, v ktorých prebehla v školskom roku 2022/2023 komplexná inšpekcia. Počty škôl sú nižšie ako 83 kvôli školám s iba 1. stupňom alebo prvými piatimi ročníkmi.

Existujú indície, že príčinou identifikovaného nesúladu sú chybné alebo nepravdivé údaje v RIS, získavané priamo od škôl. Súčasný nastavenie systému totiž môže motivovať k reportovaniu nepravdivých údajov. Pri odbornosti vyučovania nižšej ako 70 % totiž ministerstvo zníži zriaďovateľovi školy objem

⁶ Spolu s technikou, etickou výchovou, výtvarnou výchovou, hudobnou výchovou, iným cudzím jazykom a talianskym jazykom ide o predmety s odbornosťou vyučovania nižšou ako 80 % (školský rok 2021/2022).

pridelených finančných prostriedkov.⁷ Správnosť reportovaných údajov zároveň nie je nijako kontrolovaná.⁸ Dáta však ukazujú, že ak vôbec, tak len malá časť identifikovaného nesúladu súvisí s finančne motivovaným nepravdivým reportovaním – iba na piatich z 83 škôl zistila ŠŠI odbornosť vyučovania nižšiu ako 70 % a z nich iba tri reportovali ministerstvu údaje zodpovedajúce odbornosti vyučovania vyššej ako 70 %. Nemožno však vylúčiť, že mimo tejto malej vzorky škôl ide o častú prax. Okrem finančných dôvodov môže byť nepravdivé reportovanie motivované aj inými dôvodmi, napríklad prestížou. Za identifikovaným nesúlantom môžu byť, okrem nepravdivého reportovania, aj chybné (neúmyselne nesprávne) reportované údaje.

Zdá sa, že technické vysvetlenia ako špecifická vzorka škôl či časový nesúlad medzi zbermi údajov, nie sú príčinou identifikovaného nesúladu. Analyzovaných 83 škôl by malo celkom dobre reprezentovať ZŠ na Slovensku, keďže priemerné hodnoty odbornosti vyučovania v grafe 1 (95,4 % pre 1. stupeň a 89 % pre 2. stupeň) sú takmer totožné s priemernými hodnotami za všetky školy (95,5 % pre 1. stupeň a 88 % pre 2. stupeň)⁹. Vysvetlením pravdepodobne nie je ani časový nesúlad medzi zberom RIS (stav k 15. septembru 2022) a inšpekciou ŠŠI (rôzne počas školského roka 2022/2023). Počas tohto obdobia môžu nastať zmeny v učiteľskom zbore. Neexistuje však dôvod, aby prevládali zmeny znižujúce odbornosť vyučovania.¹⁰ Teoreticky by dokonca mali prevládať nárasty odbornosti vyučovania, keďže školám sa ani do polovice septembra nemusí podariť zabezpečiť všetkých potrebných učiteľov. Možné je teda ešte aj to, že školy reportujú očakávaný stav. To sa však na dátach overiť nedá.

Skutočné príčiny identifikovaného nesúladu v dátach by mala zistiť pripravovaná kontrola NKÚ SR. Jedným z cieľov kontroly bude aj návrh riešení na zamedzenie chybného a minimalizáciu nepravdivého reportovania. Kontrola by mala byť zameraná aj na zefektívnenie systému zberu a zdieľania dát v školstve. Na správne identifikovanie priorít a vhodné nastavenie politik je potrebné poznať skutočný stav. Ako však ukazujeme, pri odbornosti vyučovania na ZŠ pracuje ministerstvo s nadhodnotenými údajmi. Najmä v prípade informatiky je realita alarmujúca a vyžaduje si rýchlu a efektívnu intervenciu zo strany ministerstva.

⁷ Paragraf 7 ods. 18 zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení.

⁸ Správnosť údajov je možné overiť len priamo na školách. RIS však bol ŠŠI sprístupnený až v roku 2024 a napriek prístupu ŠŠI zatiaľ (február 2024) nemá k dispozícii údaje za aktuálny školský rok 2023/2024.

⁹ Ide o hodnoty k 15. septembru 2021. Novšie dáta zatiaľ neboli zverejnené (<https://www.minedu.sk/odbornost-vyučovania/>).

¹⁰ Zníženie odbornosti vyučovania by v našom prípade nastalo v 70 školách a zvýšenie v 11 školách.